

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

23

lutego 2020
niedziela
18:00

Wrocław, NFM, Sala Główna,
estrada w odwróceniu

J.S. Bach

Jesu, meine Freude

Andrzej Kosendiak – dyrygent

Wrocław Baroque Ensemble:

Aldona Bartnik – sopran

Aleksandra Turalska – sopran

Piotr Olech – alt

Maciej Gocman – tenor

Tomáš Král – bas

Zbigniew Pilch – I skrzypce

Mikołaj Zgółka – II skrzypce

Michał Mazur – altówka

Thomas Meraner – obój

Julia Karpeta – viola da gamba

Krzysztof Karpeta – violone

Marta Niedźwiecka – pozytyw

Program:

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Ich habe genug – kantata BWV 82 [23']

I. Ich habe genug

II. Ich habe genug

III. Schlummert ein, ihr matten Augen

IV. Mein Gott! wenn kömmt das

schöne: Nun!

V. Ich freue mich auf meinen Tod

Jesu, meine Freude – motet BWV 227 [22']

I. Jesu, meine Freude

II. Es ist nun nichts Verdammliches

III. Unter deinem Schirmen

IV. Denn das Gesetz

V. Trotz dem alten Drachen

VI. Ihr aber seid nicht fleischlich

VII. Weg mit allen Schätzen

VIII. So aber Christus in euch ist

IX. Gute Nacht, o Wesen

X. So nun der Geist

XI. Weicht, ihr Trauergeister

Christ lag in Todesbanden – kantata BWV 4 [23']

I. Sinfonia

II. Christ lag in Todes Banden

III. Den Tod niemand zwingen kunnt

IV. Jesus Christus, Gottes Sohn

V. Es war ein wunderlicher Krieg

VI. Hier ist das rechte Osterlamm

VII. So feiern wir das hohe Fest

VIII. Wir essen und leben wohl

Ich bin vergnügt mit meinem Glücke –
kantata BWV 84 [15']

I. Ich bin vergnügt mit meinem Glücke

II. Gott ist mir ja nichts schuldig

III. Ich esse mit Freuden mein weniges Brot

IV. Im Schweiß meines Angesichts

V. Ich leb indes in dir vergnügt

Omówienie

Agata Adamczyk

Według doniesień naukowców wystrzelona w 1977 r. sonda Voyager z kilkanaście miesięcy temu opuściła heliosferę i weszła w przestrzeń międzygwiazdową. Wewnątrz sondy umieszczono złoty dysk, który ma stanowić przesłanie skierowane do pozaziemskich cywilizacji. Oprócz zdjęć ziemskich krajobrazów, danych naukowych dotyczących Układu Słonecznego, ludzkiej anatomii, organizmów żywych zamieszkujących Ziemię i ich zwyczajów znalazły się na tym dysku również dzieła wielkich mistrzów: Bacha, Beethovena i Mozarta. Są one przykładem genialnego wytworu ludzkiego umysłu – definicją człowieczeństwa, bo przecież zdolność abstrakcyjnego myślenia jest cechą właściwą tylko człowiekowi.

Wydaje się, że w szczególności dzieła Johanna Sebastiana Bacha, zarówno świeckie, jak i religijne, stanowią wzór muzycznego kunsztu i doskonałości dla kolejnych generacji kompozytorów. Czy gdyby nie było Bacha, mielibyśmy Mozarta, Beethovena, Schumanna, Brahmsa? „Bach jest Bachem tak jak Bóg jest Bogiem” – pisał zafascynowany jego muzyką Hector Berlioz. U Chopina „Bach miał priorytet absolutny”, dowodził Mieczysław Tomaszewski. Na Bachu uczono się kontrpunktu, precyzji formy, logiki wewnętrzno-muzycznej, harmonii, prowadzenia melodii czy sztuki afektów, czyli figur retoryczno-muzycznych współpracujących z tekstem.

Gdy wiosną 1723 r. niemiecki kompozytor przyjął prestiżowe stanowisko kantora kościoła św. Tomasa w Lipsku, zamienił tym samym służbę dworską, czyli podległość despotycznemu księciu, na miejską biurokrację i administrację kolegiąlną. Do obowiązków Bacha należały wówczas opieka nad chórem szkoły działającej przy kościele, muzyczne kształcenie uczniów tej szkoły, nauczanie łaciny i gramatyki, opieka nad muzyczną oprawą liturgii obu lipskich kościołów (św. Tomasa i św. Mikołaja) oraz pisanie kantat na każdą niedzielę i święto roku kościelnego (poza tygodniami postu poprzedzającymi Boże Narodzenie i Wielkanoc), co dawało rocznie około sześćdziesięciu utworów w tym gatunku. Finalnie najprawdopodobniej powstało ich około trzystu, z czego zachowało się dwieście.

Na początku każdego tygodnia, przed skomponowaniem kantaty, Bach musiał wybrać tekst i przygotować jego publikację w formie książeczki, tak aby wierni mogli zapoznać się z nim przed nabożeństwem lub

śledzić podczas wykonania. Następnie kantor przystępował do właściwej pracy kompozytorskiej – przed sobą miał stos czystego papieru, kałamarz, pudełko z piaskiem do osuszania atramentu, gęsie pióro i nóż do poprawiania błędów. Potrzebował także klawikordu w celu przegrania materiału. Na poliniowanym własnoręcznie papierze kompozytor zapisywał swoje muzyczne pomysły, zaczynając od partii chóru, do której dodawał arie i recytatywy oraz chorał. Kiedy dzieło było skończone, pozostawało przepisanie partii poszczególnych głosów – najpierw wokalnych, później instrumentalnych (w tym basso continuo). Próby Bach rozpoczął w piątek pracą z chórem. W sobotę zaś po raz pierwszy mógł usłyszeć swój utwór w całości. Dzieło było prezentowane w niedzielę o ósmej rano. W poniedziałek zaczynał pracę nad kolejnym.

Kantata *Ich habe genug* BWV 82 powstała na święto Ofiarowania Pańskiego i po raz pierwszy została wykonana 2 lutego 1727 r. Libretto Bach oparł na słowach Symeona *Nunc Dimittis*, które to starzec miał wypowiedzieć, kiedy ujrzał nowo narodzonego Jezusa przyniesionego przez rodziców do świątyni („Teraz, o Panie, pozwól odejść Twemu studze w pokoju według Twego Słowa. Bo moje oczy ujrzaly Twoje zbawienie, które przygotowałeś wobec wszystkich narodów. Światło na oświecenie pogan i chwałę ludu Twego, Izraela”). To kantata solowa ze znaczącą rolą oboju, o pięcioczęściowej strukturze opartej na trzech basowych ariach przedzielonych recytatywami.

W następnym tygodniu wierni mieli okazję usłyszeć kantatę *Ich bin vergnügt mit meiner Glücke* BWV 84 napisaną z okazji dziewiętej niedzieli poprzedzającej Wielkanoc. Nie ma całkowitej pewności, kto jest autorem tekstu, jednak z dużym prawdopodobieństwem przypisuje się go Picandrowi. Na pięć części utworu składają się dwie sopranowe arie, dwa recytatywy i finałowy chorał do słów siedemnastowiecznej poetki Ámilie Juliane von Schwarzburg-Rudolstadt, wyrażający gotowość wiernego na śmierć, która połączy jego duszę z Chrystusem.

Ośmioczęściową kantatę *Christ lag in Todesbanden* BWV 4 Bach skomponował na Niedzielę Wielkanocną 1707 r., jeszcze w czasach, gdy sprawował funkcję organisty w Arnstadt. Jej tekst w całości pochodzi z pieśni napisanej przez Marcina Lutra w 1525 r. i jest swobodnym przetworzeniem tacińskiej sekwencji wielkanocnej *Victimae paschali laudes*, stworzonym w oparciu o pieśń *Christ ist erstanden*.

Dużą część czasu zabierała Bachowi działalność pedagogiczna. Podczas zajęć z muzyki w wyższych kla-

sach kompozytor koncentrował się przede wszystkim na praktycznych przykładach zaczerpniętych z repertuaru wokalnego i instrumentalnego. Ponieważ następcy Bacha często wykorzystywali jego motety jako ćwiczenia chóralne, można przypuszczać, że on sam wprowadził tę praktykę.

Z punktu widzenia celów pedagogicznych niezwykle przydatny mógł okazać się motet chorałowy *Jesu, meine Freude* BWV 227. Jego pięcio-, cztero- i trzygłosowa faktura, ze zmieniającymi się układami głosów, zdaje się łączyć ćwiczenie chórálne z edukacją teologiczną. Okoliczności powstania motetu pozostają wciąż w sferze domysłów. Według teorii Philippa Spitty utwór został napisany na pogrzeb żony naczelnika poczty w Lipsku, Johannii Marii Kees, i zaprezentowany 18 lipca 1723 r. w kościele św. Mikotaja. Choć nie zachowały się partie instrumentalne do żadnej z jedenastu części dzieła, jest ono wykonywane w sołowej obsadzie z towarzyszeniem basso continuo.

Kompozytor oparł ten motet na tekście hymnu *Jesu, meine Freude* Johanna Francka oraz *Listów do Rzymian* autorstwa św. Pawła, przedstawiających Chrystusa jako wyzwoliciela od grzechu i śmierci. Zachwycająca harmonia, odcinki homofoniczne zestawione z polifonicznymi oraz figury retoryczno-muzyczne (takie jak zawołania, skoki interwałowe, kontrasty dynamiczne, progresje) składają się na muzyczno-słowną kontemplację i stanowią przykład najwyższego kunsztu kompozytorskiego. „Gdyby dane mi było posłuchać wykonania jednego z motetów Bacha, poczułbym się w samym centrum świata” – pisał Carl Friedrich Zelter w jednym z listów do Johanna Wolfganga Goethego.

Jak widać nie tylko na przykładzie motetu, lecz także kantat, śmierć w dziełach Bacha ma wymiar głęboko teologiczny. Nie jest ponurym końcem, lecz początkiem nowego życia: „Ustań, smutku wszelki, Pocięszyciel wielki, Jezus przy mnie tuż. Miłujących Boga, choć ich gnębi trwoga, radość wita już. Choć tu w znoju dźwigam krzyż, Ty położysz kres żałości, Jezus, ma radości”.

Andrzej Kosendiak

Dyrektor Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu, dyrygent i pedagog, jeden z najaktywniejszych muzyków i organizatorów życia muzycznego w Polsce. W 1985 r. założył zespół Collegio di Musica Sacra; powołał również do życia Chór NFM, Wrocławską Orkiestrę Barokową, Chór Chtopięcy NFM i Wro-

claw Baroque Ensemble, którego jest kierownikiem artystycznym. Był inicjatorem powstania nowych festiwałów m.in.: Forum Musicum i Leo Festiwału. Regularnie dyryguje NFM Filharmonią Wrocławską, Chórem NFM, Wrocławską Orkiestrą Barokową oraz zespołami filharmonicznymi z Polski i świata. Występował w wielu krajach Europy, USA i w Chinach. Nagrał nieznaną dotąd utwory z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu i Biblioteki w Strasburgu, a także dzieła G.G. Gorczyckiego (Wrocławska Nagroda Muzyczna), B. Pękiele, M. Mielczewskiego, M.J. Żebrowskiego i S.S. Szarzyńskiego; większość z tych płyt była nominowana do nagrody Fryderyk, a w 2019 r. zdobyła ją płyta *Mielczewski II* („Album roku – muzyka dawna”). Wkrótce ukażą się kolejne krążki z muzyką staropolską, zawierające kompozycje M. Zielińskiego i J. Różyckiego. Andrzej Kosendiak zapoczątkował liczne projekty edukacyjne, w tym m.in. projekt *Musica polonica rediviva*, a także program rozwoju chórów szkolnych – *Śpiewająca Polska*. Zainicjował cykle wydawnictw płytowych 1000 lat muzyki we Wrocławiu oraz Witold Lutosławski. *Opera omnia* – w 2018 r. została wydana nagrana pod jego kierownictwem siódma część cyklu, zawierająca piosenki dla dzieci. W tym samym roku ukazała się także zrealizowana pod jego dyрекcją płyta z *Widmami* S. Moniuszki – otrzymała ona Fryderyka 2019 w kategorii „Album roku – muzyka chóralna, oratoryjna i operowa”. Wśród wielu nagród i wyróżnień artysty znajdują się m.in. Nagroda Prezydenta Wrocławia (2016), Dolnośląski Klucz Sukcesu w kategorii „Największa osobowość w promocji regionu” (2016), nagrody Radia Wrocław Kultura – Emocje w kategorii „Osobowość sezonu kulturalnego” (2017) i „Muzyka klasyczna” (2018), Austriacki Krzyż Honorowy I Klasy za Zasługi w Nauce i Sztuce (2018), Diament Wrocławia (2018), Odznaka Honorowa Zastużony dla Województwa Dolnośląskiego (2018) i nagroda za działalność na rzecz integracji środowiska akademickiego przyznana przez Kolegium Rektorów Uczelni Wrocławia i Opola im. Józefa Dudka (2019). Andrzej Kosendiak jest profesorem Akademii Muzycznej we Wrocławiu. Był inicjatorem i koordynatorem budowy Narodowego Forum Muzyki.

Wrocław Baroque Ensemble

Zespół specjalizuje się w wykonawstwie historycznym, koncentrując się głównie na odkrywaniu rzadko prezentowanego repertuaru z Europy Środkowej. Wykonuje przede wszystkim muzykę polskiego renesansu i baroku, od kompozycji kameralnych po dzieła oratoryjne i kantatowe. Został założony w 2012 r. przez A. Kosendiaka i od początku funkcjonuje pod jego artystycznym kierownictwem, a obecnie jest jednym

Wrocław Baroque Ensemble, fot. Łukasz Rajchert

z zespołów działających przy Narodowym Forum Muzyki we Wrocławiu. Trzon grupy tworzą wybitni instrumentalisci i śpiewacy z krajów europejskich (Polski, Czech, Wielkiej Brytanii i Niemiec). Grupa może pochwalić się imponującym katalogiem nagrań (CD Accord), który obejmuje serię albumów poświęconych twórczości kompozytorów polskiego baroku – G.G. Gorczyckiego, B. Pękiela, M. Mielczewskiego i S.S. Szarzyńskiego. Wkrótce w ramach tego cyklu zostaną wydane płyty z dziełami M. Zieleńskiego oraz J. Różyckiego. Seria jest dostępna na Spotify i dystrybuowana na całym świecie przez Naxos; zdobywa pozytywne recenzje, m.in. na portalach MusicWeb International, ClassicsToday.com i Fanfare

Archive. Pierwsza z płyt, z muzyką G.G. Gorczyckiego, otrzymała w 2013 r. Wrocławską Nagrodę Muzyczną. W latach 2013, 2015, 2017, 2018 i 2020 albumy Wrocław Baroque Ensemble zostały nominowane do Fryderyka, a krążek *Mielczewski II* został wyróżniony tą nagrodą w 2019 r. W 2015 r. ukazała się, zrealizowana wraz z Chórem Chłopięcym NFM pod dyrekcją A. Kosendiaka, płyta *Salzburska Msza Maryjna*. Zespół gościł na znakomitych międzynarodowych festiwalach, takich jak Międzynarodowy Festiwal Wratislavia Cantans, Lato Ochrydzkie, Emilia Romagna Festival czy Usedomer Musikfestival, oraz występował w wielu miastach Polski.

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

